

INNSPILL FRA FORENINGEN !LES TIL STORTINGSMELDINGEN OM UNGDOMSTID OG 5.-10. TRINN.

Regjeringen ønsker å gjøre undervisningen i skolen mer praktisk og variert, og også se på skolemiljø, laget rundt eleven, skolen som arbeidsplass, vurdering og elevmedvirkning. Foreningen !les ønsker herved å fremheve lesing og litteraturens betydning for elevmedvirkning, dannelse og klassemiljø, samt å påpeke skolebibliotekenes og skolebibliotekarenes viktige rolle i forhold til skolemiljø og laget rundt eleven.

Foreningen !les er Norges eldste og største leseorganisasjon. I nærmere 30 år har vi vært leseambassadører og etablert og videreutviklet lesetiltak som har engasjert millioner av barn, ungdom og voksne. Siden starten i 1997 har foreningen utviklet seg til å bli en betydningsfull organisasjon som formidler samtidslitteratur og driver både veletablerte og nyskapende nasjonale prosjekter. Medvirkning, kreativitet, engasjement og fordypning har vært sentralt i vårt arbeid. Et tett samarbeid med barn og ungdom, lærere og bibliotekarer, forskere og et samlet litteraturfelt har vært og er viktig for oss.

Litteraturens betydning i klasserommet

Foreningen !les gjennomfører årlig ulike tiltak i skolen. Tilbakemeldingene viser at tiltakene øker engasjement for lesing av litteratur, legger til rette for litterære samtaler, dybdelesing og kritisk lesing, gir medvirkning og skaper sosiale fellesskap blant elevene. Dessuten etablerer de i mange tilfeller et tettere samarbeid mellom lærere og elever, og skole- og folkebibliotek. Ved økt leseengasjement og større grad av medvirkning, ser det også ut til at nysgjerrigheten til litteratur vekkes, lese- og skriveferdighetene forbedres, og elevenes meninger blir hørt. Prosjektene kan sies å ha en demokratisk effekt ved at elevene får et rom der de kan uttrykke sine meninger om litteraturen, samtidig som de må lytte til andres meninger. De får en forståelse for hvilken virkning litteratur kan ha individuelt, men også i et kollektivt klassemiljø og i møte med andre lesere.

Bruk av litteratur i arbeid med de tverrfaglige temaene

Ved at skjønnlitteraturen kan belyse et tema på en annen måte enn undervisningsmateriellet gjør, kan bruken av den i klasserommet bidra i arbeidet med de tverrfaglige temaene, og da spesielt folkehelse og livsmestring, og demokrati og medborgerskap. Målet i det førstnevnte er «å gi elevene kompetanse som fremmer god psykisk og fysisk helse, og som gir muligheter til å ta ansvarlige livsvalg». Gjennom ulike tiltak har vi erfart at lesing og fordypning i bøker kan gi elever et språk for å snakke om vanskelige temaer som for eksempel mobbing og rasisme. Gjennom klasse -og gruppesamtaler om bøkens tematikk og hovedkarakterer, om handlinger og konsekvenser, melder lærere tilbake om at elevene øker sin forståelse for betydningen av å se situasjoner fra flere perspektiver, og øker dermed sin toleranse for ulikheter. Dette bidrar til å styrke relasjonene mellom elevene og legge et grunnlag for et bedre sosialt og faglig klassemiljø. I tillegg til at litteraturen kan åpne opp for innsikt både om seg selv og andre, viser forskning at lesing

fører til mindre stress, så med andre ord kan individuelle og felles lesestunder i løpet av skoledagen representere en pause som igjen kan bidra til bedre mental helse og til økt læring og utvikling for elevene. Bøkene blir et felles referansepunkt for fordypning, erkjennelse og refleksjon

Målet i demokrati og medborgerskap er å «gi elevene kunnskap om demokratiets forutsetninger, verdier og spilleregler, og gjøre dem i stand til å delta i demokratiske prosesser.» Gjennom for eksempel litterære samtaler, en sentral del av alle våre opplegg, kan elevene oppleve at deres stemmer, erfaringer og synspunkter blir hørt og besvart av andre stemmer. De får erfaringer med å delta i diskusjoner, respektere andres meninger og bøye seg for flertallet. Dette kan bidra til at elevene utvikler en god balanse mellom selvstendighet i egne synspunkt og påvirkning fra andre. I tillegg til at dette øker engasjementet for lesing, ruster det elevene til å delta i demokratiske prosesser når de erfarer at klasserommet kan være en arena for diskusjon og demokrati.

Elevmedvirkning og dannelse

Spesielt gjennom litteraturprisene våre, Bokslukerprisen for mellomtrinnet, Uprisen i ungdomsskolen og Ungdommens kritikerpris i videregående skole, opplever elevene medvirkning og medbestemmelse. Det er deres meninger som blir eksponert gjennom hele prisarbeidet.

Litteraturprisene våre utfordrer og skaper gode diskusjoner rundt omkring i norske klasserom. Ved å gi elevene et konkret oppdrag og et mandat - kåre den beste boken - opplever vi at de får et eierskap til egen lesing og mulighet til å si og mene noe om litteratur i en autentisk situasjon som har betydning utover det som skjer i klasserommet, det elevene gjør er del av en større helhet. Gjennom en slik metode ser mange verdien av å lese konsentrert og sammenhengende, og får en forståelse for at litteraturen kan være en samtalestarter om eget og andres liv, og om samfunnet og verden de er en del av. Det at samtidslitteraturen også reflekterer rundt problemstillinger som er aktuelle for barn og unge i dag, er med på å normalisere ulikheter og gjøre at minoriteter i samfunnet føler seg mer akseptert av andre. Dette kan igjen gjøre det lettere å akseptere seg selv for den man er. Dette kan ses i sammenheng med Nussbaums (2016) perspektiver på litteraturens dannende rolle. Det å inneha forståelse, toleranse og respekt for andre mennesker er viktige egenskaper for konstruktiv samhandling i samfunnet.

Øvelse i forestillingsevne og fantasi

Lesing fremstilles ofte som en teoretisk og abstrakt aktivitet. Men litteraturens invitasjon til indre forestillinger og bruk av fantasi kan også være en form for praktisk øvelse. I et foredrag fra 2022 nevner leseforsker Anne Mangen at «tekster – særlig litterære – er alltid underspesifiserte: dermed må leseren aktivere forestillingsevne for å skape teksten». I en tid der spesielt elever i ungdomsskolealder har lite trening i dette, kan bruken av litteratur i klasserommet være et viktig bidrag til holde disse ferdighetene ved like.

Skolebibliotek

I skolebiblioteket kan elevene utvikle fantasi og lese lyst, de kan utforske tekster og få hjelp til å søke etter informasjon og tenke kritisk. Skolebibliotekets oppgave er å støtte læring og undervisning, det er en viktig faktor i utviklingen av elevenes lese- og skrivekyndighet, og bidrar til kritisk tenkning, demokrati og medborgerskap.

Forskning ([Pihl m.fl. 2017](#)) viser at barn og unge med rik tilgang på aktuell og interessevekkende litteratur, vekker elevenes leseengasjement. Det er et kjent fenomen at i det elevene går igjennom overgangen fra å lære å lese til å lese for å lære, mellom 5. og 10. trinn, er en tid der mange av dem av forskjellige årsaker blir mindre interessert i å lese. For denne aldersgruppen er det derfor ekstra viktig at litteratur og lesing fremstår som et godt og attraktivt tilbud med nye og relevante titler. Gode skolebibliotekarere formidler skjønnlitteratur og sakprosa, og har kompetanse til å lære barn og unge om å finne og bruke informasjon og vurdere den kritisk. Skolebibliotekene er sentrale i arbeidet med å utjevne sosiale og digitale forskjeller blant elever og er en viktig arena for læring og lesing i alle fag. I tillegg er skolebiblioteket en arena der elever, voksne og litteraturen kan møtes på andre vilkår enn i klasserommet. Det er et fristed på skolen, der elevene kan bli mottatt som de er, uten forventningspress eller fokus på prestasjoner. Skolebiblioteket er et sted som legger godt til rette for et læringsmiljø tilpasset hver enkelt elev gjennom å formidle litteratur tilpasset elevenes evner og deres måte å lære på. Et skolebibliotek er i tillegg tilgjengelig for alle, også de med ingen eller få bøker hjemme. Skolebibliotek gir lik tilgang til informasjon og kunnskap.

Skolebibliotekene er en del av laget rundt eleven og også rundt læreren. Skolebibliotek kan sørge for god utnytting av læremidler og ressurser og støtter lærerne i arbeidet med å finne rett tekst til rett elev til rett tid. Det er viktig at det gis rom for både skolebibliotekets praktiske tjenester og pedagogiske potensiale.

Vi viser for øvrig til innspill fra Aksjon skolebibliotek.

Tiltak kan være:

- sørge for gode skolebibliotek med fagpersonell og oppdatert litteratur.
- skolebiblioteket som et rom der elevene kan finne ro og skolebibliotekaren som en del av laget rundt elevene.
- leselærer på hver skole som bruker litteratur aktivt for å legge til rette for medvirkning og mestring.
- leselærer som en del av laget rundt elevene i samarbeid med skolebibliotekar og kontaktlærer.
- bruke litteratur aktivt til å behandle vanskelige tema i klassen eller på skolen.
- bruke engasjerte lesere som pådrivere og rollemodeller for å få med flere.
- litteratur i skolen som er mindre instrumentell og handler mer om leseglede.
- innføre lesing av litteratur som valgfag.

- legge til rette for tverrfaglig lesing av litteratur.
- [les og lek](#) som eksempel på aktivitet som utforsker, gir felles opplevelser og stimulerer fantasi og kreativitet.
- [Bokslukerprisen](#), [Uprisen](#) og [UKP](#) som felles prosjekt på skolene som inkluderer elever, lærere, skolebibliotekarer, ledelse og andre ansatte. Hele skolen leser!
- Bokslukerprisen, Uprisen og UKP som utgangspunkt for et lesefelleskap i hjemmet. Foreldre leser samme bøker som barna. Koble dem på i samarbeid med skolebibliotekar og leselærer, som en del av laget rundt eleven.

Med vennlig hilsen

Vibeke Røgler
Daglig leder
Foreningen !les